

Een standpunt over (her)introductie Betekenis en nut van de 'boomkikkernorm'

Rob Lenders

Foto: Theo de Jong

Klauteraar op
Terschelling?

Op de in 1997 gehouden herpetologendag werd uitgebreid aandacht besteed aan de voors en tegens van herintroductie. Rob Lenders is boomkikkerdeskundige én voorzitter van RAVON. In deze hoedanigheid levert hij een bijdrage aan de discussies rondom het controversiële thema herintroductie.

In het Handboek Natuurdoeltypen in Nederland heeft het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij beschreven naar welke dier- en plantensoorten we in Nederland moeten streven in de verschillende ecosystemen die ons land rijk is. Je zou deze zogenaamde doelsoorten kunnen beschouwen als kwaliteitsnormen voor de Nederlandse natuur.

Boomkikkernorm

Voor het ecosysteem duinen kunnen we in het handboek lezen dat de boomkikker een van de doelsoorten is. Bij mijn weten komt deze soort echter alleen in Zeeuws-Vlaanderen van nature in de duinen voor. De andere Nederlandse duingebieden liggen ver buiten wat we tegenwoordig als het natuurlijk areaal van de boomkikker in Nederland beschouwen. Hoe moeten duinbeheerders nu aan de 'boomkikkernorm' voldoen als we deze klauteraar er niet van nature kunnen verwachten? In feite blijft er maar één mogelijkheid over: introductie. Graaf een flinke poel in de duinen van Terschelling, plant eventueel wat struweel aan, neem een partijtje boomkikkers uit een gebied weg waar ze gemist kunnen worden, zet ze in de poel en klaar is Kees de duinbeheerder.

Is dit de bedoeling van de 'boomkikkernorm'? Nee, nee, en nogmaals nee! Ieder rechtgeaard natuurliefhebber zal het met mij eens zijn dat op deze wijze de natuurbeschermingsplank met meters wordt misgeslagen. De 'boomkikkernorm' is dan ook behoorlijk misplaatst voor de duinen van Terschelling. Maar hoe zit het dan met de duinen van Zeeuw-Vlaanderen? Mogen we daar wel de norm halen door boomkikkers uit te zetten? Nu wordt het wat moeilijker! Hier hoort de boomkikker immers wel van nature thuis, maar is hij door verschillende oorzaken op een aantal plekken verdwenen. Moeten we het diertje nu 'een handje helpen' en in de duinen herintroduceren? Is dat natuurbeheer in Nederland? Ook nu weer, althans wat mij betreft, een driewerf nee. Afgezien van het feit dat de boomkikker voor de duinen een ietwat ongelukkig gekozen doelsoort is, is het idee achter de doelsoortenbenadering uit het Handboek Natuurdoeltypen mijns inziens heel sterk.

In feite richt die benadering zich erop om per ecosysteem zodanige omstandigheden te creëren dat de doelsoorten die er van nature thuishoren zich op eigen kracht moeten kunnen vestigen en handhaven. Het al dan niet aanwezig zijn van bijvoorbeeld grote modderkruiper, boomkikker of gladde slang is dan de maatlat om het succes van inrichting en beheer aan af te meten. De soorten zijn echter geen op zichzelf staand doel. Het zijn indicatoren voor een min

of meer zelfstandig functionerend ecosysteem en daarmee voor het succes van de genomen maatregelen.

Introducties

Toch lijken er nogal wat lieden te zijn in natuurbeschermend Nederland die weinig geduld kunnen opbrengen en die al dan niet heimelijk de 'boomkikkernorm' proberen op te vullen door dieren uit te zetten, ook in gebieden waar deze soorten van nature niet voorkomen. Steeds vaker komen bij RAVON meldingen daarover binnen. Enkele voorbeelden: alpenwatersalamanders op de noordelijke Veluwe, vroedmeesterpadden bij Arnhem, muurhagedissen in Utrecht en vinpootsalamanders in Drenthe. Soms worden zelfs 'buitenlandse normen' gehaald (roodwang-schildpadden, brulkikkers, zuid-europese boomkikkers en zuid-europese ondersoorten van onder andere kleine watersalamander). Dat het hierbij om uitzettingen gaat is evident: het zijn duidelijke voorbeelden van 'boomkikkers op Terschelling'.

In veel andere gevallen is dat echter veel minder opvallend en kom je er vaak alleen door toeval achter dat het uitzettingen betreft. Zo werd onlangs nog een onderzoek van twee studenten van de Katholieke Universiteit Nijmegen naar de kamsalamander bij Ewijk behoorlijk gefrustreerd omdat gaandeweg het onderzoek bleek dat in het gebied kamsalamanders werden uitgezet door (overigens goedbedoelende) natuurliefhebbers. Daarbij gaat het dus

om 'boomkikkers in Zeeuws-Vlaanderen'. En wie weet nu precies waar bruine kikkers zijn uitgezet of kleine watersalamanders of gewone padden?

Laat overigens duidelijk zijn dat ik wel blij ben met de meldingen van waarnemingen die (waarschijnlijk) uitgezette dieren betreffen: het zijn niet de boodschappers van de onheilsberichten die ik wil kelen. Dat dergelijke uitzettingen de natuur in Nederland echter niet ten goede komen wil ik graag uitleggen aan de hand van een (omgekeerde) parallel uit de milieuhygiënische wereld.

Normstellingen

Bij lozingen van verontreinigd water door een bedrijf stellen de verantwoordelijke autoriteiten vaak de eis dat het geloosde water aan een bepaalde minimumkwaliteit moet voldoen. Je kunt je echter afvragen of het probleem van vervuiling hiermee is opgelost. Uiteindelijk wordt immers dezelfde hoeveelheid zware metalen, BAKs, PCBs, zouten en God weet wat voor ellende nog meer in het milieu gedumpt. Daarom stelt de overheid vaak ook nog de eis dat maar een bepaalde hoeveelheid verontreinigd water geloosd mag worden.

De eerste norm is relatief gemakkelijk te controleren: je neemt gewoon steekproeven en kijkt of het bedrijf zich houdt aan de kwaliteitsnormen. Bij de tweede norm ligt dat wat moeilijker: je kunt immers niet continue kijken hoeveel water een bedrijf het milieu in laat stromen. Wan-

Zuid-Europese boomkikkers horen hier niet thuis

NEE! DIE HEK AL 'S GEHAD!
 HÉDE NIET IETS AUSTRALES?
 LEKKER GEVAARLEK!

Illustratie: Orp

neer een bedrijf nu stiekem meer verontreinigd water (dat op zich aan de kwaliteitsnormen voldoet) loost dan het eigenlijk mag, gaat er een probleem optreden.

De verantwoordelijke instanties meten de waterkwaliteit, zien dat die goed is en gaan op hun lauweren rusten: het werk is gedaan en de doelstelling gehaald. De uiteindelijk geloosde hoeveelheid stoffen in het milieu is echter veel groter dan de bedoeling was.

De enige juiste conclusie is dat het stelsel van normen alleen werkt wanneer iedereen zich daar ook netjes aan houdt. En als een bedrijf dat niet wenst te doen, moet het daar maar stevig op worden aangesproken en de consequenties ervan (flinke boetes) ervaren en aanvaarden. In natuurbeheerland werkt dat net zo.

Ook van natuurbeheerders kunnen we niet verwachten dat ze continue controleren of er geen 'illegale lozingen' van doelsoorten in hun gebieden plaatsvinden. Wanneer dergelijke heimelijke introducties in een gebied toch plaatsvinden en vervolgens bij een steekproefcontrole door de beheerder blijkt dat deze soorten dus aanwezig zijn, wordt vanzelfsprekend de conclusie getrokken dat de 'boomkikkernorm' bereikt is: einde noodzaak voor extra inrichtings- en beheersmaatregelen!

De aanwezigheid van deze soorten onder dergelijke omstandigheden zegt mijns inziens echter niets, maar dan ook hoegenaamd niets over de waarde van het ecosysteem ter plekke. Zeker wanneer het motto bij dergelijke illegale en onbesuisde acties luidt: 'en als het beestje het dit jaar niet redt, zetten we hem volgend jaar weer opnieuw uit.'

Een gebied waarin amfibieën, reptielen of vissen zijn uitgezet is ook niet plotseling een completer of beter functionerend ecosysteem. Dat vergt veel meer dan alleen het terugbrengen van één of enkele soorten. Daarbij zou het veel meer moeten gaan om het herstellen van ecologische processen: omstandigheden dus waarbinnen soorten zich zelfstandig kunnen vestigen en handhaven.

Zelfs soortbeschermingsplannen nieuwe stijl zijn veel meer gericht op het verbeteren van de omstandigheden binnen en tussen leefgebieden waarvan meerdere soorten kunnen profiteren dan op het bevoordelen van slechts één soort. De belangrijkste lering die we hieruit kunnen trekken is dat ook nu geldt dat het gebruik van de 'boomkikkernorm' alleen werkt wanneer we ons met zijn allen aan de spelregels houden.

Daar komt nog eens bij dat illegale (her)introducties ook onderzoek dat gericht is op bescherming van natuur (zoals het hiervoor aangehaalde kamsalamanderonderzoek bij Ewijk) behoorlijk frustrereert. Ook hier kunnen verkeerde conclusies worden getrokken die uiteindelijk de natuur meer kwaad dan goed doen.

Behoeft aan richtlijnen

Tijdens de landelijke RAVON-dag in 1996 hebben we een lezingencyclus besteed aan het fenomeen (her)introductie. Zoals van tevoren te verwachten viel kom je op het einde van zo'n dag niet tot een eenduidig antwoord op de vraag of (her)introducties nu wel of geen zin hebben. Zoveel mensen, zoveel meningen.

Hoewel ik zelf, zoals uit het voorgaande wel mag blijken, absoluut geen voorstander ben van (her)introducties maar meer geloof in een ecosysteembenadering, kan ik me voorstellen dat onder bepaalde omstandigheden (her)introducties overwogen worden. Zo kan ik me indenken dat ze in sommige gevallen het draagvlak voor natuurbeheer vergroten of het volledig verdwijnen van een soort op nationale schaal kunnen voorkomen. In dergelijke gevallen zijn herintroducties echter meer middel dan doel.

Op basis van de lezingen op de landelijke RAVON-dag zouden richtlijnen voor eventuele herintroducties van reptielen, amfibieën en vissen moeten worden opgesteld waarin iedereen zich zou moeten kunnen vinden en, wat belangrijker is, waaraan iedereen zich zou moeten houden.

Ton Stumpel is destijds in zijn bijdrage al uitgebreid ingegaan op dergelijke richtlijnen. Moedwillig overtreden van deze richtlijnen zou flink bestraft moeten worden. Belangrijkste aandachtspunten in een dergelijke set van gedragsregels zouden mijns inziens moeten zijn dat herintroducties alleen mogen plaatsvinden onder begeleiding van deskundige en bevoegde instanties, dat herintroducties nooit mogen gebeuren zonder dat de eigenaar van het terrein waarin wordt uitgezet daarvan op de hoogte is en dat (pogingen tot) uitzettingen altijd op een centraal punt gemeld moeten worden om overzicht te houden over aard, tijdstip en plaats van de herintroducties.

Alleen op deze wijze kunnen we de waarde van de 'boomkikkernorm' voor natuurbeheer in Nederland waarborgen en onze inheemse reptielen, amfibieën en vissen bescherming bieden die voor hen zowel effectief als waardig is.

Rob Lenders
 Voorzitter RAVON
 Postbus 1413
 6501 BK Nijmegen